

AFGANİSTAN ÖZBEK EDEBİYATINDA ÖNEMLİ BİR ŞAİR: M. ÂLİM KÛHKEN

AN IMPORTANT POET IN AFGHAN UZBEK LİTERATURE: M. ÂLİM KÛHKEN

Oktay NAR *

Noorullah SAİFİ **

* Dr. Öğr. Üyesi, Selçuk
Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Türkçe Eğitimi
oktaynar@selcuk.edu.tr
ORCID: 0000-0001-5956-7392
Konya / TÜRKİYE

** Öğretim Üyesi, Şehit Prof.
Rabbani Eğitim Üniversitesi, Dil ve
Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve
Edebiyatı Bölümü / SÜ Türk Dili ve
Edebiyat Bölümü Doktora Öğrencisi.
saifinoorullah@yahoo.com
ORCID: 0000-0003-4613-7750
Konya / TÜRKİYE

Anahtar Kelimeler

Afganistan Özbek Edebiyatı, Özbek
Şairleri, M. Âlim Kûhken

Keywords

Afghanistan-Uzbek Literature, Uzbek
Poets, M. Alim Kûhken

Öz

Afganistan çeşitli Türk boylarını bünyesinde barındıran bir coğrafyadır. Bu coğrafyada yaşayan halklar arasında Türkmen, Özbek, Kırgız, Kazak gibi Türk boyları bulunmaktadır ve bölgede yaşayan insanlar dil, kültür, edebiyat açısından önemli edebî eserler vermektedir. Afganistan Özbek edebiyatında aruz vezniyle şiir yazmakta olan şairlerimizden biri Muhammed Âlim Kûhken'dir. M. Âlim Kûhken diğer muasır Özbek şairleri gibi Özbek ve Fars dilinde şiir yazan Kuzey Afganistan, diğer bir tabirle, Güney Türkistan'da yaşayan Özbek halkının tanınmış usta şairlerden biridir. Yıllarca gazetecilikle uğraşan M. Âlim Kûhken'in birkaç eseri ülkenin farklı yayınevlerinde basılmıştır. Çalışmamızda Türkiye'de pek bilinmeyen Kûhken'in hayatını ve eserlerini tanıtmaya, şiirlerinden örnekler vermeye çalışılmıştır.

Abstract

Afghanistan is a geography that embodies various Turkish tribes. Among these communities inhabiting in this geography, there are tribes like Turkmen, Uzbek, Kyrgyz, and the people living in this district produce significant belles-lettres in terms of language, culture, and literature. One of poets who write in aruz prosody in the new literature of Afghanistan Uzbeks is Muhammed Alim Kûhken. M. Âlim Kûhken who writes poems in Uzbek and Persian language like other Uzbek contemporaneous poets is one of the notable master poets of the Uzbek people living in Northern Afghanistan, in other words Southern Turkestan. Several works of M. Alim Kûhken, who has been into journalism for years, have been published in different publishers of the country. In this study, we tried to introduce the life and works of Kûhken, which is not well known in Turkey, and to give examples from his poems.

Başvuru/Submitted: 12/11/2021

Kabul/Accepted: 06/10/2022

GİRİŞ

Afganistan'da yaşayan Türk boylarının çok eski zamanlardan beri bu coğrafyada yaşadığı bilinmektedir. Kuşanlar, Akhunlar, Köktürkler, Gazneliler, Temürlüler, Babürlüler gibi Türk devletleri bölgede hüküm sürmüşlerdir. Bu hâkimiyet on sekizinci yüzyılın ikinci yarısına kadar devam etmiştir. 1747 yılında Afganistan devletinin kurulmasıyla iktidarın ve nüfusun büyük ölçüde Türk soylu olmayan halkların eline geçtiği bilinmektedir (Öztürk, 2015, s. 203- 216). Ancak on sekizinci yüzyıldan sonra Afganistan diye anılmaya başlayan bölge, Türk toplulukları tarafından eskiden beri "vatan" olarak kabul edilegelmiştir. Bugün Afganistan'da farklı etnik kökenleri olan Peştu, Tacik, Hazara, Aymak, Özbek, Türkmen, Kırgız, Kazak vb. birçok halk bir arada yaşamaktadır (Öztürk, 2020, s.1).

Afganistan nüfusunun büyük çoğunluğu Peştunlar, Tacikler ve Özbeklerden oluşur. Ülkenin birinci resmî dili Farsça, ikinci resmî dili Peştunca'dır. 2003 yılında Özbekçe ülkenin üçüncü resmî dili olarak kabul edilmiştir (URL-3). Özbek nüfusunun 5 milyonu geçtiği tahmin edilmektedir ve bu nüfusun çoğunluğu, Afganistan'ın kuzeyinde yaşamaktadır (URL 5).

Özbek edebiyatında şiir özel bir yere sahiptir. Eski Özbek edebiyatının büyük kısmı şiirlerden oluşmaktadır. Günümüzde de yüzlerce Özbek yazarı eserlerinin büyük kısmını şiir türünde vermektedir. Afganistan Özbekleri arasında geçmişten bu yana şiir yazma geleneği kendi değerini kaybetmemiştir.

Şiirde bulunan ahenk, bed'ilik ve sanat, okuyucuyu kendine çeker. Şiir, Özbek toplumunda yüzyıllardan beri kesintisiz olarak zevkle okunmuştur. Ali Şir Nevaî, Zahiruddin Muhammed Babür, Lutfi, Harezmî, Baba Rahim Meşrep, Hüveyda gibi büyük ustaların yanı sıra eski edebiyatın başka büyük sanatçılarının da eserleri hâlâ okunmaya devam etmektedir.

Afganistan Özbekleri arasında, özellikle kış mevsiminde camilerin yanında bulunan odalarda (hücre) toplantı kurularak destan, şiir, hikâye, Yusuf Züleyha, İbrahim Adhem, Baba Ruşen gibi el yazma kitaplar, hocalar (mollalar) tarafından büyük ilgi ile okunmuş, okuma yazması olmayan dinleyici kitlesi hocaları canı gönülden dinlemiştir.

Özbek Türkleri, klasik Türk şairlerinden olan Nevaî, Baba Meşreb, Babür gibi şairlerin eserlerini son zamanlara kadar köy odalarında çok zevkle okumuştur. Halk kendi değerlerine sahip çıkmıştır, bu konuyla ilgili M. Âlim Kûhken şöyle demektedir: "Eski eserler halk arasında çok sevilerek okunurdu, Merhum babam da Özbekçe destan kitaplarını zevkle okurdu. Bizim evimizde Eski Özbek şairlerinin eserlerinden Tuhfetü'l-Abidin ve Beyaz kitapları hem de Baba Ruşen ve Zeyne'l-Arap isimli kitaplar vardı. Babam bu eserleri tekrar tekrar okurdu ve hâlâ babamın o güzel sesi kulağımdan gitmedi." (URL-1).

Özbekler'in, tarih boyunca Afganistan'ın edebî hayatının gelişmesine büyük katkıları olmuştur. Afganistan'daki Türk boylarının (Özbekler, Türkmenler vs.) şairleri kendi ana dillerinin yanı sıra Fars ve Arap dillerinde de şiirler yazmışlardır. Afganistan'ın kuzeyinde yani Güney Türkistan'da yaşayan Özbek halkının önemli

yazar ve şairlerinden biri de M. Âlim Kûhken'dir. Şairin Özbek Türkçesi yanı sıra Farsça olarak kaleme aldığı şiirleri de bulunmaktadır. Afganistan'da özellikle zül-lisaneyn olarak tanınan ve Özbekçe, Farsça şiirler yazan Âlim Kûhken ile görüşerek çalışmamıza başladık. *Sen Üçün Yaraldım* adlı şiir kitabında yer alan on adet şiiri seçtik. Bunu yaparken şiirlerin vezinlerini ve konularını çeşitlendirmeye çalıştık. Sonrasında şiirleri Arap ve Latin harfleri ile vererek Türkiye Türkçesine aktarmaya çalıştık.

1. Muhammed Âlim Kûhken'in Hayatı

Abdül'naim Bey oğlu Muhammed Âlim Kûhken, 1341/1963 yılında Afganistan'ın Faryab vilayetinin Hacesebzpuş ilçesine bağlı Gızari köyünde dünyaya gelmiştir (Öztürk, 2014, s. 274). İlk ve orta öğrenimini 1977'de Dih-nev okulunda görür. 1981'de Ebu Ubayd Cevizcanî lisesini tamamlar. 1983 yılında Faryab ilindeki Mesleki Öğretmen Yetiştirme Enstitüsünden mezun olur (Qarash, 2015, s. 108). Mezun olduktan sonra liselerde öğretmenlik yapmak ister ama lise döneminde medyada çalışması ona Faryab gazetesinin sekreteri olma şansını kazandırır. Afganistan'ın tanınmış şair ve yazarı olan Rızvankul Temenna da Muhammed Âlim Kûhken'in medyada çalışmasını ister. Günümüzde (2021) Afganistan-Kabil'de gazetecilik işini devam ettirmektedir (KK 1).

"Kûhken'in, ana dili Özbek Türkçesidir. 1360/1981'den beri şiirlerini Özbek Türkçesi, Türkiye Türkçesi ve Derîce yazar. Şiirlerinde lirik konuların yanında tarih, dil sevgisi, vatan sevgisi, doğa güzelliği toplumun sorunları ve eğitimin önemi gibi konuları da işler. Muhammed Âlim Kûhken 1390/2011 yılında "*Sen Üçün Yaraldım*" (سین اوچون یارلدم) adlı şiir kitabını ve Şair Zikrullah İşanç ile birlikte 1374/1995'te Özbek Edebiyatı Ferheng²i (اوزبیک ادبیاتی فرهنگى) kitabını Faryab'da yayımlar. Faryab Özbeklerinden olan Kûhken, 15.06.1359/06.09.1980'de Gülmuradhan'ın kızı ile evlenir. Şairin, Aşıkıllah, Timur, Köregan, Tuygun ve Baykara adlarında beş oğlu ve üç kızı vardır." (Qarash, 2015, s. 108).

2. Kûhken'in Eğitimi, İş Hayatı ve Deneyimleri

2.1. Eğitimi:

- 1977 yılında Şirin Tagab ilçesi Yeni İlköğretim Okulu'ndan,
- 1981 yılında Faryab 'daki Abu Obaid Cevzcani Lisesi'nden,
- 1983 yılında Faryab Öğretmen Koleji'nden,
- 2016 yılında Gevherşad Üniversitesi Hukuk ve Siyaset Bilimi Fakültesi'nden mezun oldu.

2.2. İş hayatı ve deneyimleri:

- (1984-1986) Faryab Gazetesi'nden Sorumlu Sekreter,
- Faryab Gazeteciler Sendikası Başkanı,
- (1987-1993) Kabil Hava Kuvvetlerinde askerlik ve 511. Tabur'da subaylık,
- (1994-1997) Faryab Gazetesi Genel Müdürü ve Faryab Bilgi ve Kültür Müdürü,

¹ Yaral-: Yarattılmak (Yarkin, 2007)

² Ferheng: Edeb,ilim, bir kavmin ilmi ve edebi eserleri (URL 2)

- (1998) General Dostum'un Basın Bürosu Başkanı,
- 1998 yılından bu yana Radyo Azadi'nin muhabiri,
- (1999) Belh vilayeti Bilgi ve Kültür Başkanı,
- (2003) Anayasa Loyecirga³ Üyesi, - (2004) Endonezya Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Uluslararası Gözlemciler Ekibi Üyesi,
- Afganistan Özgür ve Adil Seçimler Vakfı'nın (FİFA) Kurucu Kurulu Üyesi,
- Afganistan Kalem Derneği Kurucu Kurulu Üyesi,
- Turan Sosyal ve Sivil Vakfı kurucu Kurulu Üyesi ve Sekreteri,
- (2005-2007) Ayna Radyo ve Televizyonu Kabil Bürosu Sorumlusu,
- (2008-2014) Ariana Radyo ve Televizyonu Özbek Bölümü Başkanı,
- (2015) Aybek ve Birlik Radyo ve Televizyon Yayınları Başkanı,
- Derice Konuşan Afganistan Türklerinin Kurucu Kurulu Üyesi,
- 2011'de Afganistan ve Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Güvenlik Anlaşmasına İlişkin -Loyecirge Üyesi (49. Komitesi Başkanı),
- (2013) Danışman Loyecirge Üyesi,
- (2016-2021) Emir Ali Şir Nevaî Uluslararası Sempozyum Komisyonu Üyesi,
- Afganistan Bağımsız Kamu Medya Komisyonu Üyesi,
- Kitap Kültür Merkezi Müdürü,
- Ulus Dergisi'nin Müdürü gibi çeşitli görevlerde bulunmuştur. (URL- 4)

3. Muhammed Âlim Kûhken'in Edebî Kişiliği

M. Âlim Kûhken, küçük yaşlarda babası vasıtasıyla edebî eserlerle tanışır, böylece eski klasik eserleri okumaya başlar. Edebî eserleri okuması ile birlikte şiir karihası uyanır. Kendisi nasıl şiir yazmaya başladığını şöyle anlatmaktadır: “Şair olma isteği 1981 yılında lisede iken başladı. Birgün elime kalem alıp şiir yazdım. Henüz büyük ve tanınmış şairleri yakından tanıımıyordum. O günlerde yakın dostum Zikrullah İşanç resmî bir idarede asker olarak görev yapıyordu. Onun çalıştığı idarede dönemin tanınmış şairlerinden biri rahmetli Abdülmomin Hamit Faryabî de çalışırdı. Arkadaşım İşanç, Merhum Hamit Faryabî ile yakından irtibattaydı. Bazen İşanç ile şiir ve edebiyat üzerinden tartışırdık. İkimiz de şair ve yazar olmak arzusundaydık. Birgün yazdığım şiirlerimi arkadaşım İşanç'a verdim. İşanç, şiirlerimi merhum Hamit Faryabî'ye göstermiş. Ertesi gün İşanç, şiirlerimi tekrar elime verdi. Şiirleri alıp baktığımda, Merhum Hamid Faryabî hocamızın şiirlerimdeki vezin ve kafiye hatalarını tek tek işaretleyip kendi kalemi ile düzelttiğini gördüm. O güne kadar aruz ölçüsü, kafiye ve şiir ile ilgili bilgim yoktu. Bunları Hamit Faryabî hocamızdan öğrendikten sonra şiir yazma zevkim arttı. Bir hafta geçer geçmez “Nıtay” (Ne edeyim) redifli ikinci şiirimi yazdım. Rahmetli Hamid Faryabî şiiri biraz düzeltip Faryab Dergisi'nde basılmasını söyledi. Faryab Dergisi, okulumuzda edebiyat dersi veren yazar ve şair Hayatullah Behruz Haliki hocamızın yönetiminde haftada bir gün yayınlanırdı. Dergi

³ Afganistan'da ananevi bir istişare toplantısı.

ile tanışmam ve dergide şiirlerimin yer alması hayatımın bir dönüm noktası oldu. Mezun olduktan sonra da bana medyaya girmeme fırsat yarattı. O günden bugüne kadar medyadan uzaklaşmadım" (URL-1).

M. Âlim Kûhken uzun yıllardan beri şiir yazar ama ne yazık ki yazdığı şiirlerinin kaybolduğunu dile getirir: "Yaklaşık 30 seneden beri yazı işleriyle uğraşyorum, tabi bu süreç içerisinde birçok şiir yazdım ama ne yazık ki yazdığım şiir defterim kayboldu. Elimde bulunan şiirlerimi "Sen Üçün Yaraldım" isimli şiir kitabımda topladım." (Kûhken, 2011, s. I).

Âlim Kûhken, dörtlük, gazel, rubai, muhammes, kıta gibi nazım şekillerini aruz ölçüsünü kullanarak yazmıştır. Bunun yanısıra serbest ölçüyü de kullanmıştır. Genelde şiirlerinin konusu: vatan sevdası, vatan toprağı, vatan yâdı, köy, sevgi, aşk, hicret, doğa, bayram, arkadaş ve eğitimidir. İlk şiir macmuası "Sen Üçün Yaraldım" 2012 yılında yayımlanmıştır. İkinci çalışması ise "Özbek Edebiyatı Ferhengi" adlı kitaptır. Bu kitapta Güney Türkistan yani Kuzey Afganistan'da yaşayan Özbek Türklerinin edebiyat ve kültürünü ele almıştır. M. Âlim Kûhken farklı konularda yazdığı makaleleri *Rozname-i Faryab*, *Rozname-i Yıldız*, *Mucelle-i Mahname-i Çavuş* başta olmak üzere yerli ve uluslararası değişik dergilerde yayımlamıştır (Amini vs., 1990, s. 70).

Muhammed Âlim Kûhken, şiirlerinde daha çok aruz veznini kullanmıştır. Bunun yanı sıra şiirlerini incelediğimizde hece vezninin de başarıyla kullanıldığı görülmektedir. *Sen Üçün Yaraldım* adlı eserinde aruz vezni yanında hece vezninin kullanıldığı görülür. Bu kitapta bulunan şiirlerin çoğunluğu, dörtlük ve mâni şeklindedir. *Sen Üçün Yaraldım* kitabında otuz bir parça şiir yer almaktadır. Bu şiirlerdeki genel temalar, sevda, eğitim, öğretim, öğretmen, kalem, vatan sevgisi, aşk, arkadaş, bayram, arzularıdır.

3.1. Âlim Kûhken'in kitapları

- Özbek Edebiyatı Ferhengi,
- Özbekçe Şiirleri Mecmuası (Sen Üçün Yaraldım),
- 90'lı Yılların Gelişmelerinde Cunbuş-i Milli İslam-i Afganistan'ın Rolü,

3.2. Tercüme eserleri:

- Deniz Duaları, Khalid Hosseini, Farsçadan Özbekçeye Çeviri,
- Gazne Negini, Nasir Ahmad Ahmadi, Farsçadan Özbekçeye Çeviri,

3.3. Yayına hazırlanan eserler:

- İkinci Şiir Mecmuası,
- Sultan Hüseyin Baykara'nın Siyasi ve Edebî Hayatı,

3.4. Kûhken'in iş birliği ve çabaları ile yayınlanan eserler:

- Nûr-i Şinaver (Merhum Hamid Faryabî'nin şiir mecmuası),
- Abdullah Kadiri'nin Ötgen Künlar Romanı,
- Pirimkul Kadirov'un Yıldızlı Tünlar Romanı,
- Eski Türkler,
- Emir Ali Şir Nevâî,

-Ali Şir Nevaî'nin Özbekçe Lirik Şiir Mecmuası,
-Emir Ali Şir Nevaî'nin Yeni Bulunan Gazelleri.

4. Şairin Özbek Türkçesi Şiirlerinden Örnekler

Çin Sevgi (Gerçek Sevgi)

چین سیوگی

Fâi'lâtün/Fâi'lâtün/Fâi'lâtün/Fâi'lün

Şärbäti väslingdän içgän başkä oynaş istämäs
Kim ki läzzätli yemäkdän toysä ol aş istämäs

شربت وصلینگدن ایچگن باشقه اویناش ایسته‌مس
کیم که لذتلی بیمکدن توپسه اول آش ایسته‌مس

(Şerbeti visalinden içen başka sevgili istemez. Lezzetli yemekten doyan aş istemez.)

Surätینگ dilkâşdur ey cân hăm köz u kaçینگ
gözäl
Tengi yok rä'nâ çirâyینگ hiç färâş istämäs

صورتینگ دلکش دیر ای جان هم کوز و قاشینگ
گوزهل
تینگ یوق رعنا چرایینگ هیچ فراش ایسته‌مس

(Yüzün çekicidir ey can, hem gözün hem kaşın güzel, benzeri yok bu güzelliğın, hiç süs istemez.)

Oylämäy çin sevgini ardaqlä husning çağıdä
Yähşi işni bitkâzâshdä kimsä kengâş istämäs

اویله‌مهی چین سیوگینی ارداقله حسنینگ چاغیده
بخشی ایشنی بیتکزیشده کیمسه کینگاش ایسته‌مس

(Hâlâ güzelken gerçek sevgiye değer ver, üzerine düşünme. İyi bir işi tamamlamak için kimse istişare istemez.)

Kim ki väslingä yetalmäs lâyıq-i işking emäs
Taht u bahtı bolmägän şah tâcini baş istämäs

کیم که وصلینگه بیتالمس لایق عشقینگ ایمس
تخت و باختی بولمگن شه تاجینی باش ایسته‌مس

(Kim ki visaline kuyuşamaz, senin aşkına layık değildir. Tahtı, bahtı olmayan şahın tacına baş istemez.)

İstäräm här tün u kün gül dek çirayingä
kämäl
Bağbân öz bağını yetmäy hazân lâş istämäs

ایسته‌رم هر تون و کون گل دیک چیرایینگه کمال
باغبان اوز باغینی بیتمه‌ی خزان لاش ایسته‌مس

(Gece gündüz gül gibi güzelliğının kemale kavuşmasını isterim, bahçıvan güz gelmeden kendi bağını toplamaz.)

Yähşilär dâyim yamânlär kâmiğä bolmiş näsib
Bağrigä lä'l u zumruddän böläk taş istämäs

بخشیلر دایم یمانلر کامیگه بولمیش نصیب
باغریگه لعل و زمرد دین بولک، تاش ایسته‌مس

(İyiler her zaman kötülerin nasibi olmuştur. Gönlüne yakut ve zümrütten başka bir taş istemez) (Kûhken, 2011, s. 7)

Vatan Toprağı

وطن توپراغی

Mefâi'lün/Mefâi'lün/Fe 'ülün

Bu ğurbättä nedir haling vätändaş?
Vätändän bar mı ahvâling vätändaş?

بو غربتده نی دور حالینگ وپنداش؟
وطندن بارمی احوالینگ وپنداش؟

(Bu gurbette nedir halin vatandaş? Vatandan haberin var mı vatandaş?)

Vätänni yâd etib şâm u sâhârlär
Kelib ketgändin alding mi habärlär?

وطننی یاد ایتیب شام و سحرلر
کیلیب کیتگندین آلدینگمی خبرلر؟

(Vatanı gece gündüz yâd edip gelip gidenden haber aldın mı?)

Amân mı undägi bahti kâralär
Câfâ tıĝı bilän köksi yarälär

امان می اوندگی بختی قرالر
جفا تیغی بیلان کؤکسی برالر

(Oradaki bahtı karalar ve cefa tıĝı ile göĝsü yaralılar iyi mi?)

Ne boldi şävkät u şânlär, ne boldi?
Ne boldi ezgü⁴ armânlär ne boldi?

نی بولدی شوکت و شانلر، نی بولدی؟
نی بولدی ایزگو آرمائلر، نی بولدی؟

(Ne oldu azamet ve şanlar, ne oldu? Ne oldu güzel arzular, ne oldu?)

Vätän bârını yav tâlân etibdür
Ķärındaşlär ne köp nâlân etibdür

وطن بارینی یاو تالان ایتیدور
قرینداشلر، نی کوب نالان ایتیدور

(Vatan varını düşman yağmalamış, akrabalar, ne çok feryat etmiştir.)

Bu zillät birlä kimgä yüz tutäylik
Ne asıĝ dâhr kayĝusun yutäylik

بو ذلت بیرله کیمگه یوز توتیلک
نی آسیغ دهر قیغو سین یوته یلیک

(Bu zilletle kime gidelim? Bu dünyanın kahrını çekmenin ne faydası vardır?)

Etibdür bizni ğurbät mübtälâsı
Nifâk âşûbi män-mänlik bälâsı

ایتیدور بیزنی غربت مبتلاسی
نفاق آشویی من منلیک بلاسی

(Bizi nifak kargaşası, bencillik belası; gurbet mübtelası etmiştir.)

Ķaçan uşbu bälädän bolsäk âzâd
Äbädçä bolĝusı millät dili şâd

Ķaçan oşbu بلادن بولسک آزاد
ابدچه بولĝوسی ملت دلی شاد

(Ne zaman bu belalardan kurtulursak, ebediyten milletin gönlü şad olacaktır.)

Vätändän özgä yer tamuĝ äzâbı
Ķişini bu äzâbgä bar mı tâbı?

وطندن اوزگه بیر تاموغ عذابی
Ķیشینی بو عذابگه بار می تابی؟

(Vatandan ayrı yer cehennem azabıdır. İnsan bu azaba sabrı var mıdır?)

⁴ İyi, güzel (Yarkın, 2007, 2. Cilt., s. 261).

Bäri begânämız begânä eldä

بری بیگانه میز بیگانه ایله

Bäri behânämız begânä eldä

بری بیخانه میز بیگانه ایله

(Hepimiz yabancı yurttā birer yabancıyız. Hepimiz yabancı yurttā yersiz yurtsuzuz.)

Ƙulağlardän täbär âvâzı ketmäs

قولاغردن تبر آوازی کیتمس

Kişi bu mülk ara dâdimgä yetmäs

کیشی بو ملک ارا دادیمگه بیتمس

(Kulaklardan balta sesi gitmez. Kimse bu yurttā imdadıma gelmez.)

Kelär mi 'akibät ul kün İlâhim?

کیلرمی عاقبت اولکون الهیم

Vätän tuprağı bolsä säcdägâhim

وطن توپراغی بولسه سجده گاهیم

(Allah'ım sonunda vatan toprağının secdegâhim olacağı o gün gelecek mi acaba?) (Kûhken, 2011, s. 19)

Fâryâb

فاریاب

Fâi'lâtün/Fâi'lâtün/Fâi'lün

Yâşnâgil zibâ diyârim Fâryâb

یاشنه گیل زیبا دیاریم فاریاب

Zâr varâklı nâmdârım Fâryâb

زر ورقلی نامداریم فاریاب

Ƙırğ ikki yaşingni Ƙutluğ etâräm

قیرق ایکی یاشینگنی قوتلوغ ایتمرم

Artırıbtur i'tibârim Fâryâb

آرتیریپ تور اعتباریم فاریاب

(Ey Faryab! Işıl ışıl parlayasın güzel diyarım, altın varaklı şanı yayılmış şehrim, kırk iki yaşını kutluyorum, itibarım artmıştır.) (Kûhken, 2011, s. 47)

Bayram Harçlığı

هه بییتلیک

Mefâî'lün/Mefâî'lün/Fe'ûlün

Häyit keldi kelib cânânâ oynär

هه بییت کیلیدی کیلیب جانانه اوینر

Yayıb zülfin päri här yânâ oynär

باییب زلفین پری هر یانه اوینر

(Bayram geldi, sevgili gelip oynar; saçlarının tellerini her yana yayarak oynar.)

Muhäbbät şâhmâtın bu aradä

محبت شاه ماتین بو اراده

Çu 'ışk ähli-ârâ rindânâ oynär

چو عشق اهلی ارا رندانه اوینر

(Sevgili, aşk satrancını bu arada aşıklar arasında rindane oynar.)

Kılıç alıp hinälängän qoligä

قیلیچ آلیب حنالنگن قولیگه

Tökärgä qanımı mästânâ oynär

توکرگه قانیمی مستانه اوینر

(Kınalanmış eline kılıç alıp kanımı dökmek için sarhoşçasına oynar.)

Bu väyrân könglimä 'ışkı tüşibdir

بو ویران کونگلیمه عشقی توشیب دیر

Pärişânlıkdä dil dîvânâ oynär

پریشانلیکده دل دیوانه اوینر

(Bu perişan gönlüme aşkı düşmüştür, bu perişanlıkta deli gönlüm oynar.) (Kûhken, 2011, s. 50)

Yaşlı Tarih

کیکسه تاریخ

Hece Vezni

Ey mening târihim, keksä târihim

ای منینینگ تاریخیم، کیکسه تاریخیم

Bâtır äcdâdlarım, alp Hâkânlarım

باتیر اجدادلریم، آلیپ خاقانلریم

Altayzâdälärım, Uralzâdälärım

آلتای زادملریم، اورال زادملریم

Atila Hanlärım, Timur Hanlarım

آتایلا خانلریم، تیمور خانلریم

(Ey benim tarihim, kadim tarihim/ Bahadır ecdatlarım, Alp Hakanlarım/ Altay zadelerim, Ural zadelerim/ Atila Hanlarım, Timur Hanlarım)

Göbi sährâsıdän körinär çängıb

گوبی صحراسیدن کورینر چانغیب

Ating tuyağıdän saçılğan tupraq

آتینگ توياغیدن ساچیلگن توپراغ

Yüksäk himmätینگä äzäldän ölçäv

یوکسک هممتینگه ازلدن اولچاؤ

Altay häm Ural häm büyük baba tağ

آلتای هم اورال هم بویوک بابا تاغ

(Gobi Sahrasından görünür toz olup/ Atının toynağından saçılan toprak/ Yüksek himmetine ezelden ölçektir. / Altay da Ural da büyük Baba Dağ da)

Yoling tosalmädi azim devarlär
Här yangä at sürding kişnadi çaptı
Hind'dän alib Çingä Çin'dän Balkan'gä
Sening Hağanliging, keng cahan taptı

بولینگ توسالمه دی عظیم دیوارلر
هر بانگه ات سور دینگ کیشنه دی چاپتی
هند دن آلیب چین گه، چین دن بالقان گه
سینینگ خاقانلیگینگ، کینگ جهان تاپتی

(Yolunu kesemedi büyük duvarlar/ Her yana at sürdün, (atın) kişnedi koştı/ Hindistan'dan Çin'e, Çin'den Balkan'a/ Senin hakanlığın, bütün bu dünyayı buldu.)

Ming ming yıl târihim bedäv, sãmändi
Negä bu dâvr içrâ kişnämây çökting?
Negä bataqlärdän ötmäding böki?
Negä kãmänd içrâ qalib yaş tökting?

مینگ مینگ ییل تاریخیم بیداو، سمندی
نیگه بو دور ایچره کیشنه مهی چوکتینگ؟
نیگه باتقالردن اوتمه دینگ بوکیب؟
نیگه کمند ایچره قالیب یاش توتکینگ؟

(Binlerce yıllık tarihimin tez koşan atları / Neden bugün kişnemedin, çöktün? / Neden bataklardan geçmedin, kalakaldın? / Neden kementlendin, göz yaşı döktün?)

Häli çıkmägändur zamân esidän
Altın Ordälärning şukuhli atı
Häli çıkmägändır zamân esidän
Türklärning çaptırgän tulpar kır atı

هلی چیکمه گن دیر زمان ایسیدن
آلتین اوردلر نینگ شکوهلی آتی
هلی چیکمه گن دیر زمان ایسیدن
تورکلر نینگ چاپتیر گن تولپار قیر آتی

(Zaman daha unutmamıştır,/ Altın Ordu'ların şanlı namını./ Zaman daha unutmamıştır, / Türklerin koşturduğu Tulpar Kıratını.)

Yetär kãmänd içrâ şunça tünäşlär
Şunça kıntärlıklär, şunçalär savgın
Ey keksä târihim! Bedäv, sãmänding
Alıb mäydangä kir kılıç kılmây kın

ییتر کمند ایچره شونچه تونشلر
شونچه قنترلیکلر، شونچلر ساوغین
ای کیسه تاریخیم! بیداو، سمندینگ
آلیب میدانگه کیر قیلج قیلمه ی قین

(Kementlenerek bu kadar uyumak yeter, / Bu kadar kantarlık ve bu kadar savgın yeter. /Ey kadim tarihim! Kılıcını kına sokmadan yüğrük atını alarak mücadele meydanına gir.)

Här tamangä cär sal, nidâ ber nidâ
Mäydângä çıqärgil suvarkärläring
Ciränding, sãmänding, sürhin minişib
Yıgılıb yetişär, kãmändärläring

هر تمانگه جر سال، ندا بیر ندا
میدانگه چیقیرگیل سوار کارلرینگ
جیرندینگ، سمندینگ، سورخین مینیشیب
یغیلب ییتیشر، کماندارلرینگ

(Her tarafa haber yolla./ Meydana süvarilerini çıkart./ Cirendin, Samand, Surh gibi atlarını binerek,/ Toplanarak yetişir okçuların.)

Sür, häydä kãmçı ur ötmışlärgä bak
Yänä basib ötgil basgän izläring
Yänä käd kötärgil ana Türkistan
Yänä yer öptirgil yavlär tizlärin

سور، هیده قمچی اور اوتمیشلرگه باق
ینه باسیب اوتگیل باسگن ایزلرینگ
"ینه قد کوترگیل آنه تورکستان"
ینه بیر اوپتیرگیل باولر تیزلرین

(Atını koştur, kamçıla, geçmişine bak./ Geçtiğin izlerine yine basıp geç./ “Ana Türkistan tekrar kalk.” Yine düşmanlarına diz çöktür, yer öptür.)(Kûhken, 2011, s. 67)

Kalem

قلم

Fâi'latün/Fâi'latün/Fâi'latün/Fâi'lün

Elgimä tüşsä elimdek lâhzädä tinmäs kälâm
Bar yüräk qani edâ bolgäy väli sinmäs kälâm

ایلگیمه توشسه ایلم دیک لحظهده تینمس قلم
بار یورمک قانی ادا بولگهی ولی سینمس قلم

(Kalemi elime alsam elim gibi bir an bile boş durmaz. Yüreğin bütün kanı biter lakin kalem kırılmaz.)

Ma'rifät ehli qolidä dayima hizmättädur
Etmägäy sarkäşlik u behudä erkinmäs kälâm

معرفت اهلی قولیده دایما خدمتده دور
ایتمهگی سرکشلیک و بیهوده ایرکینمس قلم

(Kalem bilginlerin elinde daima hizmet eder; serserilik etmez, o boşuna azat değildir.)

Ķäydä körsäng däftär u dıvândän ayrılmäs özi
Ümridä bir lâhzä rahat tähtigä minmäs kälâm

قیده کورسنگ دفتر و دیواندن ایریلمس اوزی
عمریده بیر لحظه راحت تختیگه مینمس قلم

(Nerede görsen, defter ve divandan ayrılmaz kendisi, kalem ömründe bir kere bile rahatlık tahtına binmez.)

Harimäs katib, kälâm yazışdän asla harimäs
'İşvägär kelinçälär manandı kımtinmäs kälâm

هاریمس کاتب، قلم یازیشدن اصلا هاریمس
عشوهر کیلینچهلرمانندی قیمتینمس قلم

(Kâtip yorulmaz, kalem yazmaktan asla yorulmaz. Kalem, cilveli gelin gibi cilve eylemez.)

Ne üçün Kûhken bu nazm içrä kälâmni
mäktäding?
Elgimä tüşsä elimdik lâhzädä tinmäs kälâm

نی اوچون کوهکن بونظم ایچره قلمنی مکتهدینگ؟
ایلگیمه توشسه ایلمدیک لحظهده تینمس قلم!

(Kûhken, neden bu şiirlerinde kalemi övdün? Kalemi elime alsam elim gibi bir an bile boş durmaz.) (Kûhken, 2011, s. 3)

Yurdumun Baharı

یورتیم بهاری

Mefâi'lün/Mefâi'lün/Mefâi'lün/Mefâi'lün

Säbâ keltirmäding bir yol habär yurtım
bähâhindän,
Ķära közlär qanı birlä boyalgän lälâzârindän.

سبا کیلتیرمه دینگ بیر یول خبر یورتیم بهاریندن،
قرا کوزلر قانی بیرله بویملگن لاله زاریندن.

(Saba, yurdumun baharından ve kara gözler kanyla boyanan lale bahçelerinden bir defa haber getirmedin.)

Sepib öt közlärim yamğurını, här barä ötgändä,
Başağı kağgä çäykälgän, üzüm bağlar kenârindän.

سپیب اوت کوزلریم یامغورینی، هر باره اوتگنده
باشاگی قانگه چیهیگن، اوزوم باغلا کنا ریندن.

(Gözlerimin yağmurunu, başağı kanla yıkanan üzüm bağlarının kenarından her geçtiğinde, serperек geç.)

Esär bolsäng äğär däydib ünib ösgän diyarimdä,
Tävâf et men tamandän häm, azizimning
mäzârindän.

ایسر بولسنگ اگر دهیدیب اونیب اوسگن دیاریمده
طواف ایت مین تماندن هم، عزیزیمینگ مزاریندن

(Eğer serserice doğup büyüdüğüm diyarımda esecek olursan, benim adıma da kıymetlimin mezarını ziyaret et.)

Ne tang kim gül diyârindän gâhi bir hoş häbâr
kelmäş,
Ketür ahvâl, qara künlär qara tünlär diyârindän.

نی تانگ کیم گلدیاریمدن گهی بیر خوش خبر
کیلمس
کتور احوال، قرا کونلر، قرا تونلر دیاریندن

(Gül gibi yurdumdan hiçbir hoş haber gelmezse bunda şaşılacak bir şey yok; (yine de) sen kara günler kara geceler diyarımdan haber getir.)

Qurudi çäşmä-i çäşmim tökib häsrätli yaşläрни,
Yetär mi bir nimä bizgä bu gurbät intizârindän.

قورودی چشمه چشمیم تویب حسرتلی باشلرنی،
بیترمی بیر نیمه بیزگه بو غربت انتظاریندن؟

(Hüzünlü yaş dökerek kurudu gözüm çeşmesi. Bu gurbette beklemekle bize bir şey gelir mi?)

Sağınçım savğasin küylä häzin mungli nävâ birlä,
Qädrdänlärgä kim derlä, ulär erlär täbarindän.

ساغینچیم ساوغه سین کویله حزین مونگلی نوا
بیرله،
قدردانلرگه کیم دیرلر، اولر ایرلر تباریندن.

(Özlemimin hediyesini hüzünlü sesle terennüm et. Değerli dostlarım için, erlerin soyundan olduğunu söylenir.)

Qäni tapsäm közimgä sürmä etsäm men
kıratlarınğ,
Tuyağidän saçılğän tutiyâ, gärd u gubârindän.

قنی تاپسم کوزیمگه سرمه ایتسم مین قیراتلر نینگ
تیباغیدن ساچیلگن توتیا، گرد و غباریندن.

(O kır atların toynağından saçılan tozlarını hani bulsam da gözüme sürme etsem.)

(Kühken, 2011, s. 17)

Seni Sevdim

سینی سیودیم

Mefâ'ülün / Mefâ'ülün

Günahdır mı sāvab iş mi
Azîzim men seni sevdim
Rävâdır mı hâtâdır mı
Azizim men seni sevdim

گنه دیر می ثواب ایش می؟
عزیزیم مین سینی سیودیم
روا دیر می خطا دیر می؟
عزیزیم مین سینی سیودیم

(Günah mıdır, sevap mıdır?/ Azizim ben seni sevdim./ Reva mıdır, hata mıdır?/ Azizim ben seni sevdim.)

Hâyâtım sen bilân mangu
Azizim men seni sevdim
Firâking mengädır käygu
Azizim men seni sevdim

حیاتیم سین بیلن منگو
عزیزیم مین سینی سیودیم
فراقینگ مینگه دیر قیغو
عزیزیم مین سینی سیودیم

(Hayat seninle baki/ Azizim ben seni sevdim./ Uzaklığın bana gamdır./ Azizim ben seni sevdim.)

Kâding cännättägi Tübâ
Azizim men seni sevdim
İki âhu közing şahlâ
Azizim men seni sevdim

قدینگ جننتدهگی طوبا
عزیزیم مین سینی سیودیم
ایکی آهو کوزینگ شهلا
عزیزیم مین سینی سیودیم

(Boyun cennetteki Tubâdır, / Azizim ben seni sevdim/ İki ceylan gözün güzel Azizim ben seni sevdim.)

Visâling cännät-ü'l-mävâ
Azizim men seni sevdim
Nitäy häcring tämuğ aslâ
Azizim men seni sevdim

وصالینگ جنت الماوا
عزیزیم مین سینی سیودیم
نیتہی ہجرینگ تموغ اصلا
عزیزیم مین سینی سیودیم

(Senin visalin cennetü'l-meva/ Azizim ben seni sevdim./ Ne yapayım uzaklığın cehennemdir./ Azim ben seni sevdim.)

Faķiring män, häķiring män
Azizim men seni sevdim
Nitäy näyläy esiringmän
Azizim min seni sevdim

فقیرینگمن، حقیرینگمن
عزیزیم مین سینی سیودیم
نیتہی نیلہی اسیرینگمن
عزیزیم مین سینی سیودیم

(Fakirim ben, hakirim ben./ Azizim ben seni sevdim./ Ne yapayım ne eyleyeyim esirim ben./ Azizim ben seni sevdim.)

Güzällär içrä durdânä
Azizim men seni sevdim
Güzällär içrä äfsânä
Azizim men seni sevdim
(Güzeller içinde inci tanesi./ Azizim ben seni sevdim./ Güzeller içinde efsanesin./ Azizim ben seni sevdim.)

گوزمللر ایچره دردانه
عزیزیم مین سینی سیودیم
گوزمللر ایچره افسانه
عزیزیم مین سینی سیودیم

Gädâyingmen, fedâyingmen
Azizim men seni sevdim
Adaying men -adaying men
Azizim men seni sevdim
(Fakirin ben, fedayın ben./ Azizim ben seni sevdim./ Kurban olayım sana ben./ Azizim ben seni sevdim.)

گدایینگ مین، فدایینگ مین
عزیزیم مین سینی سیودیم
ادایینگ مین-ادایینگ مین
عزیزیم مین سینی سیودیم

Hayatim sen bilän mängu
'Azizim men seni sevdim
Firaqing mengädir käygu
Azizim men seni sevdim

حیاتیم سین بیلن منگو
عزیزیم مین سینی سیودیم
فراقینگ مینگه دیر قیغو
عزیزیم مین سینی سیودیم

(Hayatım sizinler bakidir./ Azizim ben seni sevdim./ Uzaklığın bana gamdır./ Azizim ben seni sevdim.) (Kûhken, 2011, s. 32)

Aşk İçre

عشق ایچره

Mef'ûlü/ Mefâ'ilü/ Fe'ûlün

Hüsñ âlämidä yägân ekänsän
Cân mülkidä cânâcân ekänsän

حسن عالمیده بیگان ایکن سن
جان ملکیده جان ایکن سن

(Güzellik dünyasında tekmişsin, can ülkesinde benim için çok değerlisin.)

Âşıknı hâlâk etärdä cânâ
Cälläd kâbi yaman ekänsän
(Âşığı helak ederken cellat gibi kötüymüşsün.)

عاشقنی هلاک ایترده جانا
جلاد کبی یمان ایکن سن

'İşk içrä kirib ne boldi şâir
Hâr nârsä desäm hâmân ekänsän

عشق ایچره کیریپ نی بولدی شاعر
هر نرسه دیسم همان ایکن سن

(Aşk içerisinde girip ne oldu şair?/ Her ne desem öyleymişsin.)

Yox sendä wäfâ välek täyyâr
Cävr etgäli här zämân ekänsän

یوق سینده وفا ولیک، تَبَّار
جور ایتهکلی هر زمان ایکن سن

(Sende vefa yokmuş ancak cevr etmeye gelince her zaman hazırmışsın.)

Örtändi köngil gäming otidä
Haqqâ ki bälâ-i cân ikänsän

اورتندی کونگیل غمینگ اوتیده
حقا که بلای جان ایکن سن

(Gönül, kaygı ateşinde yandı. Gerçekten de can belasıymışsın.)

Şirin söz ile dilimni alding
Bir dilbär-i nüktädân ekänsän

شیرین سوز ایله دلیمنی آلدینگ
بیر دلبر نکته دان ایکن سن

(Tatlı sözlerinle gönlümü çaldın. Nüktedan bir sevgiliymişsin.)

'İşking oti içrä küydi Kûhken
Şirin kâbi dilistân ekänsän

عشقینگ اوتی ایچره کویدی کوهکن
شیرین کبی دلستان ایکن سن

(Aşkın ateşi içinde yandı Kûhken. Şirin gibi gönlü kendine bağlayansın.) (Kûhken, 2011, s. 57)

Zamandaşım

زمانداشیم

Çokkılârdä çökkän appaqqalın qar
Yıldızlı tünlârdä
Aylı tünlârdä,
Ne kâdâr musäffâ, ne kâdâr gözâl
Âh netäy- ne kılây
Zämândâşimning
Çokkıldägi qardek saçları appaq
Boldi u bolmädi müsäffâ köngli
Yıldızlı tünlârdä
Oşâ yiraqdän
Cälâ berib turgän pâkizâ qar dek

چوققیلرده چوگن آپاق قلین قار
یولدوزلی تونلرده
ایلی تونلرده،
نه قدر مصفا، نه قدر گوزله
آه نیتهی- نی قیلہی
زمانداشیمنینگ
چوققیدهگی قاردیک ساچلری آپاق
بولدی و بولمه دی مصفا کونگیلی
یولدوزلی تونلرده
اوشه بیراقدن
جلا بیریب تورگن پاکیزه قاردیک

(Doruklara yağan bembeyaz kalın kar, yıldızlı gecelerde, aydın gecelerde ne kadar saf ne kadar güzeldir. Ah! Nasıl yapayım, ne edeyim? Zamandaşımın saçları doruklardaki kar gibi, tıpkı yıldızlı gecelerde şu uzaktan parıldamakta olan tertemiz kar gibi bembeyaz oldu ancak gönlündeki sıkıntılar temizlenmedi.) (Kûhken, 2011, s. 60)

SONUÇ

Genç yaşında şiirle tanışan Muhammed Âlim Kûhken, Özbek Türkçesinin inceliklerini eserlerinde gösterebilmiş, bölgenin zü'l-lisaneyn olarak tanınan önemli şairlerinden biridir. Kûhken'in anadili Özbek Türkçesidir. Kûhken küçük yaşlarda edebî eserlerle tanışan ve Çağatay dönemine ait eserleri de okuyan şair hocası Hamit Faryabînin yardımıyla vezin ve kafiye konularını da öğrenerek şiir zevki kazanır. Âlim Kûhken şiirlerinde dördlük, gazel, rubai, muhammes, kıta gibi nazım şekillerini genellikle aruz ölçüsü kullanarak yazmıştır. Aruz ölçüsü yanında hece ölçüsü ve serbest ölçü kullanarak yazdığı şiirleri de bulunmaktadır. Şiirlerinin konusu vatan sevgisi, vatan toprağı gibi temalar olabilirken aşk, sevgi arkadaşlık gibi hissi duyguları da içerebilmektedir. Çok yönlü bir şair olan Muhammed Âlim Kûhken'in şiir kitaplarının yanında romanları ve tercüme eserleri de bulunmaktadır. Bu eserler genelde Özbek kültürü, analitik sosyal ve kültürel makaleler, Farsçadan Özbekçeye çevrilen eserlerdir. Bunların yanında Hüseyin Baykara, Ali Şir Nevaî gibi Özbek dil, kültür ve edebî hayatına çok büyük katkıları olan isimler hakkında da çalışmaları bulunmaktadır. Kûhken'in çalışmalarında Özbek Türklerinin sosyal ve kültürel değerlerini en ince ayrıntılarına kadar işlediği görülmektedir. Muhammed Âlim Kûhken ve eserlerini incelemek Güney Türkistandaki Özbek Türklerinin kültürünün ve edebî gelişiminin anlaşılması bakımından önem arz etmektedir.

EXTENDED ABSTRACT

Afghanistan is a geography comprising various Turkish tribes. Turkish communities such as Hephthalites, Gokturks, Ghaznavids made their name mark in the region. A lot of Turkish people are still living in Afghanistan although the population density has changed according to the nations in the following centuries. With their poems, stories, epics they have told, their lifestyles and cultures, Turkish people living in Afghanistan have made their literary mark on the region.

Muhammad Alim Kuhken, one of the outstanding poets of Afghanistan, was born in 1962 in Faryab province of Afghanistan. He completes his education in Faryab. His mother tongue is Uzbek Turkish. Kûhken becomes acquainted with literary works at an early age and reads works from the Jaghatai period. Reading belles-letres gives him a taste in poetry. Although he lost many of the poems that he wrote, he later collects his remaining poems into a book. Alim Kûhken writes verse forms such as quatrain, ode, rubaie, pentastich, and stanza in his poems, generally using aruz prosody. While the subject of his poems can have themes such as patriotism and homeland, emotions like love, affection and friends can also be the themes of them.

Muhammed Alim Kûhken, who is a sophisticated person, has novels and translation works apart from his poetry books. These works are generally Uzbek culture, analytical, social, and cultural articles, and works translated from Persian to Uzbek. In addition to that, he has works on persons to have made huge contributions to the Uzbek language, culture and literary such as Hüseyin Baykara and Ali Şir Nevaî. Some of these studies are edited out for publication, and some have already been published.

In our study, we tried to introduce the life and works of Muhammad Alim Kûhken, who is one of the well-known poets of the Uzbek people living in Northern Afghanistan and writes poetry in Uzbek and Persian like other contemporaneous Uzbek poets and philosopher and tried to give examples from his poems.

Makale Bilgileri

<i>Etik Kurul Kararı:</i>	Etik Kurul Kararından muaftır.
<i>Katılımcı Rızası:</i>	Katılımcı yok.
<i>Mali Destek:</i>	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
<i>Çıkar Çatışması:</i>	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
<i>Telif Hakları:</i>	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Article Information

<i>Ethics Committee Approval:</i>	It is exempt from the Ethics Committee Approval.
<i>Informed Consent:</i>	No participants
<i>Financial Support:</i>	The study received no financial support from any institution or project.
<i>Conflict of Interest:</i>	No conflict of interest.
<i>Copyrights:</i>	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

KAYNAKÇA

- Amini, K., Güdaz, M. E., Rehim, İ. (1990). *Rengin Kaman tezkiresi*. Faryap: Meymene Devlet Yay.
- Kûhken, M. Âlim (2011). *Sen için yaraldım*. Kabil: Bengahi İntişarati Meyvend.
- Öztürk, R. (2015). Afganistan'daki eski Türk idareleri ve bunların Özbek şairlerinin kimlik algılamasındaki yeri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 37, 201-220.
- Öztürk, R. (2014). *Günümüz Afganistanlı Özbek şairleri*. Konya: Palet Yay.
- Öztürk, R. (2020). Kazim Emîni'nin şiirlerinden hareketle Afganistan Özbek şiirinde "badarga" teması. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 37, 93-104.
- Qaraş, M. Yaquub (2015). *1900-2000 yılları arasında Güney Türkistan (Afganistan)'da Özbek Türkçesiyle şiir yazan şairler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Üniversitesi.
- Yarkin, H. (2007). *Özbekçe- Farsça sözlük*. Tahran: Suhen Yay.

İnternet Kaynakları

- URL-1 <http://uzsoz.net/?word=%D8%AA%D9%88%D9%84%D9%BE%D8%A7%D8%B1> 01.03.2021
- URL- 2 <https://www.vajehyab.com> 11.03.2021
- URL- 3 <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-54613735> 09.04.2021
- URL- 4 <https://www.facebook.com/Âlim.Kohkan1> 11.05.2020
- URL- 5 <https://orhaajans.com/gecmisten-gunumuze-afganistan-turkleri/> 09.05.2021

Kaynak Kişiler

- KK 1: M. Âlim Kûhken (58) Kabil, Afganistan, 2020.